

Slovníček
pojmu a výrazů se
vztahem k terezínskému
ghettu

SLOVNÍČEK POJMŮ A VÝRAZŮ SE VZTAHEM K TEREZÍNSKÉMU GHETTU (*Petra Fedorovičová, Jan Špringl*)

Absperrung	Uzavírka. Když transporty přicházely nebo odcházely, byly všechny ulice, kudy procházeli transportovaní, uzavřeny. V těchto ulicích musely být uzavřeny rovněž domovní dveře, vrata a okna. Dodržení uzavírky spadalo do kompetence táborové židovské policie – <i>Ghettowache</i> *.
Ak I, Ak II	Zkratka německého <i>Aufbaukommando</i> – pracovní skupina výstavby. Ak I – 342 mužů, většinou řemeslníků, poslaných dne 24. 11. 1941 do Terezína za účelem přípravy ghetta na příjezd dalších transportů. 4.12. 1941 pak přijel se stejným posláním transport Ak II čítající 1000 mužů.
Alterstransport Arbeiterbetreuung	<i>Transport</i> * starých lidí na podzim 1942. Jedno z pododdělení Ústředí práce <i>židovské samosprávy</i> * ghetta, mající ve své kompetenci péči o všechny pracující.
Wärmeküche	V domech byly zřízeny „ohřívací kuchyně“, kde se mohlo jídlo, odvezené nebo donášené z velkých výdejen v jednotlivých kasárnách, ohřívat. Bylo nepsaným pravidlem, že kdo si chtěl něco ohřát, ten musel přispět topivem.
Ausgehsperrre	Od léta 1942 byl takto nazýván zákaz vycházení z ubikací. Z budovy se směl vzdálit pouze ten, kdo šel do práce nebo pro jídlo.
Baráky	Dřevěné montované boudy uvnitř i mimo obvod pevnosti, jež sloužily k ubytování vězňů i k pracovní činnosti. Existovaly tzv. <i>Západní baráky</i> , či <i>Jižní baráky</i> , které se nacházely v Bohušovické kotlině mezi Terezínem a Bohušovicemi.
Bašta	Z německého <i>Bastei</i> – opevňovací prvek, součást fortifikačního systému terezínské pevnosti. V místopise terezínského ghetta takto byla nazývána jedna konkrétní bašta – jihozápadní, zvaná též <i>Südberg</i> , kam byl umožněn přístup vězňům od léta r. 1943.
Bahnbau	Stavba železniční vlečky, která vedla z Bohušovického nádraží do Terezína. Výstavba probíhala od konce srpna 1942. V červnu 1943 po ní přijel do ghetta první vlak.
Banka	Židovská banka zřízená na terezínském náměstí v souvislosti se zavedením <i>Ghettogeld</i> * a propagandistickou funkcí Terezína.
Bauhof	Stavební dvůr – výraz užívaný v souvislosti s místopisem Terezína již v jeho éře jako pevnosti rakouské armády. V době ghetta zde bylo umístěno truhlářství a další řemeslnické dílny.

Berušky	Německé ženy z Litoměřic, které <i>SS-komandatura</i> * využívala k provádění osobních prohlídek. Výraz odvozen od slovesa <i>brát</i> .
Betreuerka	Vychovatelka, ošetřovatelka.
Bettrolle	Název pro dohromady svázanou srolovanou deku a polštář – transportní zavazadlo.
Blockältester	Starší <i>bloku</i> * – funkce, jejíž nositel měl na starosti dohled nad jedním blokem domů.
Block	Název pro několik vedle sebe stojících civilních domů. V jeho čele stál <i>Blockältester</i> *.
Brundibár	Dětská opera Hanse Krásky a Adolfa Hofmeistera, zkomponovaná na konci 30. let 20. století. Nejhranější představení v terezínském ghettu (55 repríz).
Drážd'anská kasárna	Kasárna využívaná jako ubikace žen. Ve sklepě umístěno táborové vězení, kde byli internováni pachatelé méně závažnějších přestupků a činů (krádeže, apod.)
Durchlassschein	Od léta 1942 takto byla nazývaná propustka - „pasírka“, kterou musel mít každý vězeň, který se pohyboval mimo ghetto, nebo po ghettu v nočních hodinách.
Entwesung	Odhmyzení, desinsekce. V případě rozsáhlého výskytu hmyzu na ubikacích byly domy vystěhovány a zaplynovány Cyklonem B, který se původně používal pouze jako přípravek na hubení hmyzu, než začal být také využíván jako vražedný prostředek v plynových komorách.
Freizeitgestaltung	Oddělení pro organizování volného času v rámci židovské samosprávy ghetta, které pečovalo o kulturní a sportovní programy.
Ghettogeld	Měna platící pouze na území terezínského ghetta, vydávaná vězňům za práci od května r. 1943.
Ghettopeníze	Viz <i>Ghettogeld</i> *.
Ghettowache	Stráž ghetta, pomáhala udržovat vnitřní pořádek. Židovská uniformovaná policie složená z vybraných vězňů ghetta. Zřízena v prosinci 1941.
Hamburská kasárna	Kasárna s ubikacemi určenými nejdříve pro ženy, později zde byli umístěni vězni z Holandska. Současně sloužila po určitý čas i jako místo odbavování příšlých a odjíždějících transportů - jako tzv. <i>šlojska</i> *.
Hannoverská kasárna	Kasárna s ubikacemi pro muže.
Hausältester	Starší domu. Funkce podřízená <i>Blockältesterovi</i> *.
Heim	Česky <i>domov</i> . Nazývaly se tak všechny společné dětské ubikace.
Hundertschaft	Česky <i>setnina</i> . Skupina lidí určená pro úklidové i jiné příležitostné práce v ghettu. Byli do ní zařazováni především nově příchozí vězni.
Judenältester	Židovský starší. Oficiálně nejvyšší představitel <i>židovské samosprávy</i> * v Terezíně.
Jugendfürsorge	Péče o mládež. Oddělení <i>židovské samosprávy</i> * ghetta.
Judenrat	Správně <i>Ältestenrat</i> , česky <i>rada starších</i> *.

Kavalírka	Kavalír je název fortifikačního prvku umístěného v bastionu, jehož vršek tvořil nejvyšší bod opevnění. Od toho odvozena <i>Kavalírka</i> - v terezínském místopisu se jednalo o název jednoho konkrétního kavalíru – objektu za Vrchlabskými kasárnami (bývalou vojenskou nemocnicí). Nejdříve zde byla umístěna <i>šlojska</i> , pak ubytovna starých a duševně nemocných lidí.
Kisten-Produktion	Montáž beden – v roce 1943 zabíral větší část náměstí třídlíný cirkusový stan. Sloužil jako pracoviště tzv. <i>K-produkce</i> , kde vězni kompletovali a balili součástky do motorů vojenských vozidel německé armády.
Kleiderkammer	Sklad šatstva, ve kterém bylo uskladněno oblečení po zemřelých vězňích a také zabavené po příchodu vězňů do ghetta.
Kolumbárium	Prostor vyčleněný k uložení pohřebních uren. V Terezíně zřízeno v části pevnostního opevnění v listopadu 1942.
Kréta	Terezínské předměstí mimo obvod ghetta. Jediná část Terezína, ze které nebylo vystěhováno civilní obyvatelstvo.
Lagersperre L-Strasse	Správně <i>Absperrung</i> *. Německy <i>Längsstrasse</i> – podélná ulice. Ulice jdoucí směrem ze severu na jih se v ghettu označovaly L1 – L6. Značení bylo zavedeno v červenci 1942 a zrušeno v červenci 1943, kdy v rámci <i>zkrášlování</i> * dostaly ulice normální jména.
Lagerinspektor	Inspektor tábora – zástupce velitele <i>SS-komandatury</i> * terezínského ghetta.
L 410	Označení jednoho z domů vedle terezínského kostela, sloužícího jako dívčí domov.
Lagerkommandant Landwirtschaft	Velitel <i>služebny SS</i> * v ghettu. Zemědělské hospodářství ghetta, produkující především pro potřeby SS, které bylo poměrně rozsáhlé. Kromě polností zahrnovalo rovněž živočišnou výrobu.
Leichenkammer Lichtsperr	Márnice. Zákaz svícení. V době jeho vyhlášení se nesmělo svítit na chodbách, na schodištích a na záchodech. To při velkém počtu starých vězňů, kteří trpěli stálými průjmy, vytvářelo prostředí plné špíny.
Magdeburská kasárna	Sídlo <i>rady starších</i> * a administrativy <i>židovské samosprávy</i> *.
Menagedienst	Menážní služba. Osoby k ní přidělené měly na šňůrce kolem krku pověšenou malou krabici a nůžkami do ní stříhaly odstřížky ze stravenek.
Menážka Menážkarta	Stravenka na jídlo. Viz <i>Menážka</i> .
Menagetransportkolonne	Pracovní skupina vězňů dopravující jídlo z kuchyní do výdejen.
Myslivecká kasárna Podmokelská kasárna	Kasárna sloužící jako ubikace starých a karanténa. Byla zde ubikace vězňů, avšak od poloviny roku 1943 využívána pro potřeby personálu archivu RSHA z Berlína.

Prominent	Vězeň ghetta s jistými výhodami. Na podzim 1942 prohlásila <i>služebna SS</i> * v ghettu určitou skupinu terezínských vězňů za „prominenty“. Jednalo se například o bývalé vojáky německé a rakouské armády vyznamenané za první světové války, či osoby s mezinárodními styky, apod.
Postsperr Q-Strasse	Zákaz poštovního styku s vnějším okolím ghetta. Německy <i>Querstrasse</i> – příčná ulice. Systém ulic, jdoucích směrem ze západu na východ se v ghettu nazýval Q1 – Q9. Značení zavedeno v červenci 1942, zrušeno v červenci 1943, kdy v rámci zkrášlování dostaly ulice jména.
Rada starších	Poradní orgán <i>Judenältestera</i> *, který stál v jejím čele. Vrcholný orgán <i>židovské samosprávy</i> * ghetta.
Služebna SS	SS–Dienststelle, též SS-komandatura. Velitelství SS terezínského ghetta.
Sokolovna	Zpočátku využívána jako nemocnice, v době zkrášlování přeměněna na „Společenský dům“ ghetta.
Sonderbehandlung	Zvláštní zacházení. Nacistický eufemismus pro popravu bez soudu.
SS-komandatura	Viz <i>Služebna SS</i> ..
Stadtverschönerung	Viz <i>Zkrášlování</i> .
Südbaráky	Viz <i>Baráky</i> .
Südberg	Viz <i>Bašta</i> .
Sudetská kasárna	První objekt ghetta a ubikace pracujících mužů. Po vyklizení v létě 1943 sem byl přemístěn archiv RSHA (Hlavního úřadu říšské bezpečnosti) z Berlína.
Šlojska	Z německého <i>Schleuse</i> – propust. Prostor, ve kterém byly prováděny přijímací procedury po příchodu transportu vězňů do ghetta (osobní prohlídky, apod.), v rámci kterých byly často vězni okrádáni. Ve šlojsce také probíhalo vypravování transportů na Východ. Po většinu doby existence terezínského ghetta se nacházela v Hamburských kasárnách.
Šlojsnout	V terezínské hantýrce znamenalo <i>šlojsnout</i> něco vzít (ukrást) z táborových skladů nebo ze zahrad patřících SS.
Špedice	<i>Spedice</i> byla pracovní skupina vězňů, která dopravovala zásilky z Bohušovic do ghetta, asistovala při transportech, pomáhala starým lidem převážet zavazadla apod.
Tagesbefehl	Denní rozkaz. Pokyny <i>židovské samosprávě</i> * ghetta vydávané <i>SS-komandanturou</i> *. První vydán 15. 12. 1941. Zprvu vydáván denně (kromě soboty), pak nepravidelně.
Transport	Označení pro velkou skupinu vězňů nuceně přijíždějící do Terezína, nebo naopak z Terezína odjíždějící.
Transportní číslo	Přidělováno vězňům na shromaždištích před deportací do terezínského ghetta. Po dobu svého pobytu v Terezíně pak byla dotyčná osoba pod tímto číslem nadále vedena. Transportní číslo určovalo pořadí deportovaného v transportu a skládalo se z označení transportu (u

	transportů vypravených z protektorátu se používala písmenka latinské abecedy) a pořadového čísla deportované osoby v daném transportu. Př. AAd-536: AAd – označení transportu, 536 - pořadové číslo konkrétní osoby zařazené do transportu.
Transportabteilung	Transportní oddělení – oddělení <i>židovské samosprávy</i> *, které mělo na starosti vše, co souviselo s příjíždějícími a odjíždějícími transporty.
Transportkommission	Existovala v rámci <i>Transportabteilungu</i> *. Její členové rozhodovali o zařazení konkrétních vězňů do transportu z Terezína na základě obecných instrukcí od <i>Služebny SS</i> *.
Umgehungsstrasse	Dopravní obchvat kolem ghetta. Dne 18. 3. 1943 byla zavedena nová objížďka po severní části ghetta. Do této doby procházela normální silnice jako veřejná komunikace přímo Terezínem. V určitých časových intervalech byl na této silnici zastavován provoz a určenými průchody mohli obyvatelé ghetta přecházet z jedné strany na druhou.
Ústecká kasárna	Byl zde umístěn ústřední sklad oděvů a zavazadel zabavených vězňům.
Uzavírka	Viz <i>Absperrung</i> *.
Verschönerung	Viz <i>Zkrášlování</i> *.
Vrchlabská kasárna	Byla zde umístěna ústřední nemocnice a lázně.
Vyreklamovat	Vyreklamovat z transportu – být vyňatý z transportu na Východ na základě rozhodnutí <i>Rady starších</i> * nebo tzv. <i>Transportkommission</i> * . Místo vyreklamovaného vězně musel být ovšem do transportu zařazen vězeň jiný.
Vyživovací skupiny	V terezínském ghettu byly čtyři stravovací skupiny – S, N, L, K. Písmena pochází z německých slov označující stupeň obtížnosti vykonávané práce: S – Schwer(st)arbeiter – (velmi) těžce pracující N – Normalarbeiter – normálně pracující L – Leichtarbeiter – lehce pracující K – Kranke – nemocní i staří neschopní práce
Wasserdienst	Zvláštní dozorcí skupina u vodovodů. Tuto službu konali staří vězni. Museli dávat pozor, aby nikde netekla voda zbytečně.
Wieserův dům	Dům pojmenovaný po svém původním majiteli, který byl jedním z hlavních dodavatelů cihel na stavbu terezínské pevnosti. Za války zde sídlil český protektorátní četnický oddíl, který střežil ghetto a dohlížel na vězně pracující za jeho hranicemi.
Wulkow	Tábor nedaleko Berlína, ve kterém vězni deportovaní z Terezína budovali od jara 1944 do února 1945 zázemí (ubytovací, administrativní) pro RSHA (Hlavní úřad říšské bezpečnosti).
Zimmerältester	Starší pokoje – vedoucí ubikace, který zodpovídal za její správný chod.

Zkrášlování	Na konci roku 1943 zahájeno zkrášlování terezínského ghetta, jež se mělo připravit na předvedení návštěvníkům ze zahraničí. Zkrášlovací akce sloužila k oklamání mezinárodní veřejnosti a zastření skutečného charakteru konečného řešení židovské otázky.
Zulassungmarke	Připouštěcí známka. Od července 1943 platilo nařízení, že balíky se mohou z Protektorátu Čechy a Morava zasílat do Terezína jen s připouštěcí známkou a o maximální váze 20 kg. Připouštěcí známku dostávali vězni na přiděl a museli uvést adresu, na kterou měla být známka doručena. Odesílatel zásilky pak musel přímo na balík nalepit tuto známku.
Židovská samospráva	Název výkonného orgánu ghetta podřízeného <i>Služebně SS</i> . Podléhali jí všichni obyvatelé tábora (a všechny jeho instituce). V jejím čele stál <i>Judenältester</i> *.
ŽNO	Židovská náboženská obec. Pod dohledem SS organizovala deportace Židů z Protektorátu Čechy a Morava a připravovala zřízení ghetta v Terezíně.